

ДІЯЛЬНІСТЬ "ВОЛИНСЬКОГО ТОВАРИСТВА СПРИЯННЯ ВИХОВАННЮ ДІТЕЙ З ВІДДІЛОМ ЇХНЬОГО ЗАХИСТУ"

На основі вивчення архівних матеріалів у статті аналізуються особливості діяльності житомирських добродійних товариств початку ХХ століття. Окреслено зміст, форми та методи діяльності окремих товариств.

Важливою частиною суспільного життя губернських міст Правобережної України на початку ХХ століття була добродійність та громадська опіка. Велика кількість різноманітних товариств та спілок матеріально підтримували найбідніші верстви населення. Відповідно до статті 17 "Статуту про громадську опіку" Зібрання законів Російської імперії, громадське опікування не визначало категорій осіб, котрі потребували допомоги, і тому міста, земства, відомства і станові товариства самостійно вибирали форми допомоги бідним, виходячи з місцевих умов. Згідно статті, опіка полягала у заснуванні, утриманні та керівництві богоділень й громадських закладів, таких як: сирітські й виховні будинки, шпиталі та лікарні, а також будинки для божевільних. Сюди відносились робітничі будинки, призначені для харчування бідних та надання їм роботи. Керували подібними закладами приватні особи та громадські організації [1:212].

Одним з добродійних товариств, що виникло у Житомирі в цей період, було Волинське Товариство сприяння вихованню дітей з відділом їхнього захисту. Воно мало на меті вирішення питань фізичного і духовного розвитку дітей, практичного захисту безпритульних малюків та піклування про сиріт, а також проведення певної роз'яснювальної роботи серед батьків.

Загальні збори Волинського Товариства відбулися 27 серпня 1900 року, на яких було обране Правління у складі В.С.Ногайського (голова), К.К.Роше (товариш голови), М.І.Місяць (секретар і скарбник), та членів товариства: І.Я.Радецького, Р.С.Крузенштерн, В.Н.Пельшау, Н.І.Бурчак-Абрамовича, К.Д.Шепченко, Р.М.Андрєєвої, О.Т.Дзбанівського. Свої звіти Товариство видрукувало в Житомирській типографії Городинської і Даенмана, що знаходилася на вулиці Михайлівській, 18. Матеріали зборів були відіслані у Міністерство Внутрішніх Справ, яке здійснювало тоді функції вищого керівництва справою громадської опіки в імперії, а також усім членам Товариства. До почесних членів були обрані високопреосвященний Модест, Архієпископ Волинський і Житомирський, отець Іоанн Кронштадтський, І.Я.Дунін-Борковський. Ці люди зробили значні пожертви на користь Товариства.

Початок діяльності Товариства був відзначений відвертим бажанням Правління здійснити реалізувати зафіксовані у Статуті завдання, але новизна справи та обмеженість коштів вносили певні корективи. Головні питання, що обговорювалися на чотирьох засіданнях Правління у 1900 році, зводилися до відкриття дитячих денних притулків та поділу міста на дільниці. За попередніми розрахунками, влаштування та утримання одного денного притулку для дев'яток дітей, віком від двох до восьми років, обходилося близько 750 карбованців на рік. Таким чином, на початковому етапі існування Товариство могло відкрити лише один притулок у передмісті Житомира. У зв'язку з організацією дитячих притулків, а також для досягнення успішності благодійних акцій Товариства, Правління підготувало план поділу міста на 35 дільниць з описом меж кожної. На початку 1901 року створилася комісія дільничних попечителів (усього 28 осіб), якою було досліджено найвіддаленіші та найбідніші райони міста. Висновки комісії показали, що велика кількість дітей туляться з батьками у вогких приміщеннях, часто ділячи його з худобою та свинями, мерзнучи й страждаючи від голоду. Незважаючи на співчутливе ставлення до становища дітей, Правління мало можливість тільки певною мірою полегшити їхню долю. Багато з опікуваних отримало почасти нові, почасти пожертвовані різними людьми одяг і взуття; деякі були записані до школи за рахунок Товариства. Піклування Правління про покинутих та безпритульних дітей виявилось також у влаштуванні їх до майстерень із зобов'язанням виплати матеріальної винагороди хазяїнові. Вони були забезпечені необхідною білизною, одягом та взуттям. Ось список дітей, яким Товариство у перший рік свого існування надало допомогу: Артишук Володимир зарахований у палітурну майстерню Ростоцького; Огійчук Олександра навчалася у швачки; Тишкевич Семен – працював у слюсарній майстерні Вайсбрейта; Селіванов Олександр, за проханням Товариства, був прийнятий до сирітського будинку; Олинський Іван зарахований до слюсарної майстерні Глазберга; Савенко Федір – до майстерні Витковського; Войткевич Микола був влаштований у перукарню; Витвицький Яків підготовлений до вступу в гімназію; Шевченкові Костянтину та Томасевичу Олександрові Товариство закупило книжки та виділило кошти на придбання одягу.

Крім цього, Правління багато зусиль приділяло духовному вихованню дітей. На одному із засідань розглядалося питання про влаштування дитячих бібліотек. Проаналізувавши стан бібліотек міських училищ, які цілком залежали від "пісних" штатних коштів, члени Товариства прийшли до висновку, що необхідно асигнувати певну суму грошей на розширення учнівської бібліотеки одного з училищ. Ще одне рішення стосувалося організації у майбутньому своєї бібліотеки. Практичне сприяння духовному вихованню дітей виразилося також у забезпеченні деяких необхідними книжками і підготовці двох хлопців та трьох дівчат до гімназії.

Грошові надходження Товариство отримувало: від сплати членських внесків; від концертів, вистав, танцювальних вечорів, які дуже вдало проводила К.К.Роше; від прочитаних доктором Скоморовським лекцій про Вишрова; за підписними книжками; від продажу макулатури.

У 1901 році відкрився перший притулок у будинку Шостака на Північній вулиці для десятиох дітей. Пізніше він був перенесений на Рудненську вулицю у будинок Вильпишевської з орендною платою 168 карбованців на рік. Постійно повертаючись до проблеми існування притулків, Правління зрозуміло, що потреба у таких закладах є досить великою, і обмежити кількість дітей десятима особами просто неможливо. Тому число відвідувачів поступово було збільшено до тридцяти. Такі результати діяльності Товариства не могли не помітити люди, для яких доля незаможних дітей була небайдужою. Багатьма були відшкодовані значні пожертви, - як грошима, так і натуральною продукцією. Так, М.І.Дурилін зробив внесок у розмірі 100 карбованців і забов'язався вносити таку ж суму щороку. Враховуючи співчутливе ставлення громади до долі недоглянутих дітей, батьки яких цілими днями працюють, Правління вирішило на підставі фінансових надходжень відкрити другий притулок. У червні 1901 року С.Плотницький надав Товариству для цієї мети свій будинок, що знаходився у передмісті Житомира Путятин на вулиці Левківській, без будь-яких зобов'язань.

Щоденно у притулках бувало до тридцяти дітей. Ідучи рано на роботу, батьки залишали малюків наглядачам і були цілком впевнені, що їхні діти будуть зігріті, нагодовані і доглянуті. Для завідування справами притулків Правління обрало серед числа дійсних членів Товариства попечителів: для першого притулку – К.К.Роше і А.П.Домерникову, для другого – М.І.Бируля-Іванову і Є.В.Татаринову. К.К.Роше та М.І.Бируля-Іванова взяли на себе загальний нагляд і господарчу частину, а А.П.Домерникова і Є.В.Татаринова займались навчальними та виховними проблемами. У кожному з притулків для дітей шкільного віку організували невеликі школи, де викладалися Закон Божий, читання, письмо і арифметика. Крім цього, діти навчалися шиттю, вишиванню, плетінню ковдр. Вони також були забов'язані прибирати приміщення, чергувати і підтримувати порядок у класі, допомагати обслуговуючому персоналові під час подавання чаю, сніданку, обіду та виконувати всі доступні для дитячих сил роботи під наглядом виховательок. У першому притулку вихователька Ю.П.Базилевич спостерігала за приготуванням уроків тими дітьми, що ходили до школи М.В.Разина.

У 1906 році перший притулок відвідувало 57 дітей. З них 26 мали батька й матір, але батьки в таких сім'ях зазвичай були п'яницями; 29 виховувала тільки мати; двоє були сиротами. Із загального числа дітей 42 навчалося у церковно-прихідських та міських школах. Перед початком занять діти заходили до притулку поснідати чаєм з хлібом. Після уроків вони обідали, готували домашнє завдання під наглядом учительки та виховательки, потім вечеряли, як правило, гарячим крупником чи кашею, та йшли додому.

Попечителями другого притулку з часом стали Н.В.Матусевич і М.І.Григоревська, а вихователькою – Є.М.Малиновська. Більшість дітей, що відвідували притулок, були напівсироти (близько 30), 3 – повні сироти, інші мали обох батьків, але сім'ї були багатодітними та бідними. Діти шкільного віку навчалися під керівництвом учительки і виховательки читанню, письму, арифметиці та Закону Божому, а восени вступали до різних шкіл міста.

Члени Товариства щиро опікувалися справами притулків. Так, Авенаріус і Сенькевич влаштували для першого притулку чудову новорічну ялинку, на якій діти отримали вбрання, взуття, навчальне та письмове приладдя, іграшки, цукерки та інші подарунки. У другому притулку така ж ялинка була влаштована за ініціативою Татаринової та Бируля-Іванової на пожертви, що надійшли через редакцію "Волинь". Згодом проведення новорічних свят стало традиційним для притулків.

Піклуючись про дітей, чії батьки працювали, Правління не випускало з поля зору і тих нещасних, які хоча й мешкали з батьками, але знаходилися в жакливих умовах, що справляли руйнівний вплив на їхній фізичний та моральний розвиток. Загальна кількість осіб, які отримали допомогу в тому чи іншому вигляді, доходила до трьохсот.

Товариство виявляло себе й у ролі захисника дітей, що потерпали від жорстокості старших. Одна з такого роду справ була доведена до розгляду в суді й винну особу, Дзендзяловську, законно покарали. Іншу справу було припинено лише тому, що звинувачені у жорстокому ставленні батьки віддали свою дочку на виховання Товариству, а те направило її до пансіону. Окрім названих випадків, члени Товариства захистили хлопчика Русецького, якого забрали від батька і влаштували на роботу в магазин Унгера.

Виходячи зі звітів, можна сказати, що Товариство досить швидко розгорнуло активну діяльність, яка підкріплювалась грошовими надходженнями від громадян. Пожертви надходили не тільки від мешканців Житомира, але й з різних повітів Волинської губернії. Так, від Козловського було отримано більше 120 карбованців; від начальника Заславської поштової контори Захарова надійшло 40 карбованців. З відкриттям денних притулків деякі поміщики (Пеньковський, Закатов, Козаревич, Рибицький, Капелист та ін.), жертвували для них дрова, картоплю, борошно тощо. На майбутнє в планах Товариства було придбання коня для збору уживаного одягу, за прикладом деяких благодійних товариств.

З кожним роком зростала кількість членів Товариства. Якщо на початковому етапі воно нараховувало 63 особи, то згодом ця цифра збільшилася до 180. Пожертвувань надійшло у чотири рази більше, і, крім того, знайшлися люди, що із задоволенням присвячували свій вільний час справі виховання бідних дітей.

До почесних членів товариства додалися: Дурилін, барон де Шодуар, Плотницький, Сенькевич, Татаринова, Бируля-Іванова, Авенаріус, Антоній – єпископ Волинський і Житомирський, Антоній-Карл Недзьялковський – єпископ Луцько-Житомирський, князь В.В.Волконський, граф С.М.Чапський, О.Т.Дзбанівський.

Товариство також підтримувало так звані "Класи рукоділля", які знаходилися в Будинку Працелюбства по вулиці Хлібній. Опікувалася класами С.В.Білоцерковець. Заняття в класах відвідувало близько 30 дівчаток у віці 12-16 років, які закінчили початкову школу. Два курси навчання складали 4 роки, по два роки на курс, після чого дівчатам видавалося свідоцтво. Працювали учениці під наглядом С.І.Якубович та В.В.Стефановської.

1. Свод законов Российской Империи (повелением государя Императора Николая Первого составленный).- Спб. :Государственная типография.-1906.-Т.ХІІІ.
2. Отчеты о деятельности Волынского общества содействия воспитанию детей с отделом их защиты за 1900,1901 и 1906 г.г.- Житомир.- НБУ им.В.Вернадского. - Институт рукописи.Ф.67, №543.

Матеріал надійшов до редакції 12.09.2000 р.

Сипченко И.В. Деятельность "Волынского общества помощи воспитанию детей с отделом их защиты".

На основании изучения архивных материалов в статье анализируются особенности деятельности житомирских благотворительных обществ начала XX века. Определено содержание, формы и методы деятельности некоторых обществ.

Sypchenko I.V. Activity of "The Volyn' Society for Upbringing of Children with the Department of their Defence".

The article analyses peculiarities of activity of the Zhytomyr charitable societies at the beginning of the XXth century. The author outlines contents, forms and methods of activity of separate societies.